

М. О. Рудяк,
аспірант науково-освітньої програми "Менеджмент",
Національний університет "Чернігівська політехніка"
ORCID ID: 0000-0002-6069-4556

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.12.125

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СТРУКТУРНО- ЗМІСТОВИХ СКЛАДОВИХ МІГРАЦІЙНИХ ТЕОРІЙ

M. Rudiak,
Postgraduate student of the scientific-educational program "Management",
National University "Chernihiv Polytechnic", Chernihiv, Ukraine

STRUCTURAL AND CONTENT COMPONENT CONCEPTUALIZATION OF MIGRATION THEORIES

Статтю присвячено аналізу міграційних теорій, у яких дослідники намагаються знайти та пояснити головні та специфічні тренди в історії міграції, торкаючись при цьому концептуальних підходів, які пояснюють рушійні сили міграції, що базуються на різних інституціональних засадах. У дослідженні концептуалізації міграційних теорій авторка спиралася на методологічну декомпозицію, ретроспективний, абстрактно-логічний та структурно-змістовий аналіз як на найбільш затребувані методи, які закріпилися у теоретичних дослідженнях міграції за останні десятиліття. Авторку цікавило, наскільки корисними є різноманітні концептуальні витoki міграційних теорій в обставинах світової пандемії COVID-19. Структурно-змістовий аналіз множинних багатозначних міграційних концепцій розуміється, по-перше, як гетерогенний процес, в якому між собою конкурують різні концептуальні погляди як недавнього минулого, так і актуального сучасного щодо регулювання міграційних процесів; по-друге, як метод систематизації та пошуку візій (visions) розвитку міжнародного ринку праці, який під час колапсу економічних криз і соціальних потрясінь демонструє протистояння тенденцій, які починають формувати нові вимоги, проте все ще не забезпечує баланс між локальними й глобальними тенденціями розвитку ринку праці, і залишається вельми чутливим до національних міграційних політик.

The article is devoted to the analysis of migration theories, in which researchers try to find and explain the main and specific trends in the history of migration, touching on conceptual approaches that explain the driving forces of migration based on different institutional principles. In the studied conceptualization of migration theories, the author relied on methodological decomposition, retrospective, abstract-logical and structural-semantic analysis, as the most popular methods that have become entrenched in theoretical studies of migration in recent decades. This research analyzes the specific factors that underlie each international migration theory, and in what economic and social effects they manifested when we adhered to their conceptual content to analyze the development of migration processes and post-effects from them. Depending on the interpretation of the migration policy of a particular country, the author received different answers to the question of which methods and tools for regulating migration flows will be most effective, and which trends should be expected to be prolonged. The author was interested in how useful the various conceptual origins of migration theories are in the context of the global COVID-19 pandemic. At the end of the research, the author proposed the

conceptualization of scenario strategies for the deployment of global migration processes in the context of enhancing human development. Structural and substantive analysis of multiple multi-valued migration concepts is understood, first, as a heterogeneous process in which different conceptual views of both the recent past and the contemporary present views on the regulation of migration processes compete with each other; secondly, as a method of systematization and search for visions of the international labour market, which during the collapse of economic crises and social upheavals demonstrates the confrontation of trends that are beginning to form new requirements, but still doesn't provide a balance between local and global trends of the labour market, and remains very sensitive to national migration policies.

Ключові слова: міграційні теорії, міграційні процеси, концепції міграційних теорій, ринок праці, міграційна політика, тенденції.

Key words: migration theories, migration processes, concepts of migration theories, labor market; migration policy, trends.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Дослідження міграційних процесів у контексті ідеї інтенсифікації комунікацій на ринку праці, їх наростаючої складності в умовах пандемії та карантинних обмежень вимагають відповідей на виклики сучасності щодо уявлень та практичних рекомендацій з управління міграційними процесами. Це стало певним поштовхом до пошуку нових наукових підходів для розуміння змін природи походження нових чинників, що трансформують міжнародні міграційні потоки, ідентифікують їх мотиви, причини та наслідки. Змістові огляди найбільш відомих і практичних міграційних теорій є тією методологічною основою, на якій базуються концептуальні підходи до формування національної міграційної політики та новітні інститути у цій сфері. Одним з інструментів, що дозволяє зрозуміти джерела, тенденції та спрогнозувати розвиток міграційних процесів та їх результати, є теорії міграції, що актуалізує тему дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Через те, що міжнародна міграція є результатом розвитку вільного пересування товарів, послуг, капіталу та людських ресурсів, питання регулювання міграції не може бути зведено до виключно однієї єдиної теорії. Зіткнення економічних і політичних інтересів у аспектах з національної безпеки, прав людини, ціннісних демократичних здобутків та державницьких інтересів перешкоджають формуванню єдиних міжнародних інститутів щодо міграційного регулювання. Проте дослідження теорії й історії міграції знайшли висвітлення у наукових працях вітчизняних дослідників М. Відякіної, О. Власюка, Е. Лібанової, О. Малиновської, Т. Марценюк, Т. Мельник, Н. Мусис, С. Пирожкова, О. Позняка, О. П'ятковської, У. Садової, Я. Столярчука, К. Тахтарової, К. Шиманської, М. Шульги та багатьох інших.

У дослідженнях іноземних вчених Ф. Барта, Дж. Беррі (John W. Berry), Х. Борхаса (G. Borjas), Керолайн Б. Бреттелл (Caroline B. Brettell), Джеймса Ф. Холліфілда (James F. Hollifield), Ф. Дювеля, Г. Беккера, Ст. Кастлеза (S. Castles), П. Линдєрта, Д. Массей (D. Massey), М. Міллера (M. J. Miller), М. Дж. Піора (M. J. Piore), А. Портеца (A. Portes), П. Стокера, Э. Соренсена (E. Sorensen), К. Сторезлеттина (K. Storesletten), Э. Тейлора (J. Edward Taylor), Т. Шульца та багатьох інших представлені міждисциплінарні підходи до вивчення міграційних процесів. Попри різноманіття тематичних напрямів досліджень з міграції, інституціональні зміни національних законодавств у купі з демографічною кризою та карди-

нальними карантинними обмеженнями змінюють структуру суспільств та певні тенденції міграційних процесів, що потребує переосмислення теоретичних положень міграційних теорій.

МЕТА ДОСЛІДЖЕНЬ

Структурно-змістовий аналіз теорій міграції ставить за мету систематизацію головних і специфічних складових чинників, які трансформують міграційні процеси на глобальному ринку праці, супроводжуються інституціональними змінами у поглядах на ефективність використання праці трудових мігрантів з боку урядів і бізнес-структур задля пошуку економічних і соціальних індикаторів щодо прогнозування візії міграційних процесів, трендів їх змін та напрямів регулювання міграції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичні уявлення про міграційні процеси призвели до їх переосмислення не тільки як етапу глобальної коєволюції, пов'язаної з переходом від постіндустріального до інформаційного суспільства, але як перманентного процесу, який є розвитком людства, і розуміється як трансформація соціально-економічної системи, наближення нею до якісно нових характеристик на основі глобальних змін. Дослідники багатокультурних аспектів міграційних процесів висували різноманітні тези про глобалізаційну специфіку та наявність певних законів і етапів розвитку міграції, що дотепер продовжують актуалізувати пошук найвпливовіших чинників різної природи походження на розвиток міграційних процесів.

Міграційні теорії не обмежуються історичними, територіальними, інституціональними чи інформаційними чинниками, тим більше — не тиражують національні модернізаційні моделі у мініатюрі. На думку більшості теоретиків, міграція притягує потоки туди, де спрацьовує дифузія інновацій, креативні стартапи, привабливі інвестиційні умови, а їх захищеність та безпека підтверджені історією підприємництва, виборені людські права і свободи, там спостерігається вища концентрація населення та якість життя (індекс щастя), розвинені соціальні інститути, інфраструктура, інституціональне середовище [1—6].

Однак не існує єдиної теорії, яка охоплює всі аспекти міграції. Поняття "міграція" досліджується з позиції соціології, права, економіки, історії, етнографії, антропології, географії, демографії та інших наук, при цьому значеннєвий зміст поняття здобуває специфіку тієї або іншої науки, що робить теоретизацію сутності міграції складним завданням.

Структурно-змістовий аналіз теорій міграції є корисними, оскільки це забезпечує теоретичне підґрунтя для розуміння джерел руху людей у більшому горизонті прогнозування економічних, соціальних, правових, політичних, культурних, етнічних та інших явищ. Теорії міграції надають наукові знання про міграцію та висвітлюють системні та специфічні закономірності, що пов'язані з міграцією, міжнародним поділом праці та відносинами. Тому вважаємо корисним коротко проаналізувати найпоширеніші теорії міжнародної міграції.

Визначення міграції/мігрантів широко застосовується у характеристиках осіб, які переїжджають у країну, відмінну від країни їх звичного проживання на період не менше, ніж один рік, що викладено у Рекомендаціях ООН зі статистики міжнародної міграції від 1998 р. [7]. З позиції країни вибуття ці особи є емігрантами, з позиції країни призначення — іммігрантами, разом утворюючи міграційні потоки. На практиці різні країни застосовують різні ознаки для осіб, що перетинають кордон [7], що ускладнює методологію статистичної інформативної міжнародних міграційних процесів, утруднює її уніфікацію та перешкоджає коректному порівнянню даних національних статистик у цій сфері.

Оскільки процес міграції стає більш складним, регулярним і набуває більш глобального характеру, міжнародні організації такі, як ООН, МОП, МОМ та ЄК, Євростат, докладали чимало зусиль для уніфікації підходів до регулювання міграції. Проте через відсутність координації та єдності підходів не набули бажаних результатів. У наукових джерелах продовжуються дискусії навколо розвитку різних теорій вивчення міграції й ставлення до даного феномена.

Науковці намагаються пояснити міграцію з погляду різноманітних об'єктів аналізу, причин і наслідків міграційних процесів, що призвело до виникнення великої кількості міграційних теорій, які детально пояснюють різні аспекти цього явища, але міждисциплінарність вивчення міграції не дозволяє виробити цілісне уявлення про міграцію як багатоаспектне явище. Систематизація різних міждисциплінарних підходів у викладених міграційних теоріях за казуальними та процесними чинниками викладені у низці наукових публікацій [1—9].

Дослідники міграційних теорій Керолайн Б. Бреттелл й Джеймс Ф. Холліфілд вважають, що теоретизування у цій сфері доцільно проводити на мікро- або на мезорівнях, які характеризуються значним впливом соціальних комунікацій на прийняття рішень стосовно міграції [8]. Інші компетентні дослідники структурно-змістовий аналіз міграційних теорій з погляду предмету та об'єкту міграційних процесів поділяють їх на три групи [9]. Перша група (макрорівень) складається з досліджень, у яких предметом аналізу є політико-правові, економічні та культурні чинники країн-донорів та країн-реципієнтів, яким притаманний причинно-наслідковий підхід. Друга (мезорівень, мережування соціальних відносин тощо) — розглядає характер відносин та інтенсивність комунікації між мігрантами та членами їх родин з позиції процесуального підходу. Третя (мікрорівень, індивідуальний рівень) — досліджує ступінь адаптації та асиміляції мігрантів, ступінь прав і свобод потенційних мігрантів за причинно-наслідковим підходом.

Розуміючи широту проблематики міграційних процесів, спробуємо зупинитися на питаннях економічного характеру та тих теоретичних поглядах, які пояснюють економічні ефекти міграційних процесів, оцінюють та роз'яснюють їх наслідки, акцентуючи увагу при цьому на концепціях та об'єктах аналізу, які відрізняють одну теорію від іншої.

Теорія притягування-відштовхування (Push-Pull theory), яка уперше була викладена географом Е.Г. Равенштайном (E. G. Ravenstein) у 1885 р., описувала міграцію та її причини у спостереженнях протягом більше ніж сорок років [2; 3; 9; 10]. Концептуалізація балансу по-

зитивних і негативних чинників (push-pull чинників) міграції дала змогу вченому сформулювати закони міграції, які лягли в основу розвитку подальших теорій міграції [10].

Розширений опис push-pull чинників теорії Е.Г. Равенштайна знайшли відображення у роботах Еверетта С. Лі (1966 р.), який зосереджувався на економічних важелях міграції, оцінюючи перепони та обмеження через відстань, витрати та прибутки від переїзду, транспортні витрати, вартість житла, інституціональні вимоги до статусу мігрантів тощо. Вчений робить висновок про формування певного результируючого вектору, що посилює чи зменшує зусилля індивідів у прийнятті рішення щодо міграції. Це дало змогу сформулювати концепцію ідентичності (індивідуального вибору) та закласти основи до розуміння виникнення певних інститутів міграційної культури, притаманних особливостей етнічних груп мігрантів, прогнозувати тенденції міграції та перебіг подій у цій сфері.

Найвідоміші концепції теорії міжнародної міграції належать неокласичній економічній теорії (Neoclassical Economic Approach Theory), яка пояснює вплив трудової міграції на економічний розвиток країн. Згідно з цією концепцією та її модифікаціями [8], причиною міжнародної міграції є дисбаланс між попитом і пропозицією трудових ресурсів, який компенсується міграцією у межах географії тих країн, які відчувають потребу у трудових ресурсах. У регіонах, де пропозиція трудових ресурсів є еластичною, але має низьку продуктивність праці та її оплату, працівники прагнуть мігрувати до країн з високою заробітною платою [11].

Проте ця теорія припускає, що усунення диференціації заробітної плати призведе до послаблення трудових потоків, а трудова міграція стане відносно мінімальною. Додаткові дослідження вказали на чинники, які підтримують таку позицію, підкреслюючи, що на рішення про міграцію значною мірою впливають можливості працевлаштування мігранта на початковому етапі та позитивні очікування у різниці доходів [12].

Іншим важливим припущенням, зробленим за неокласичним поясненням міграції, є те, що міжнародний потік трудових ресурсів відчувається, передусім, на ринку праці, а інші ринки не відіграють ключової ролі у розвитку міжнародної міграції [13]. За цим припущенням неокласичний підхід є оптимістичним щодо впливу міграції на розвиток економіки країн завдяки високим очікуванням щодо зниження бідності, безробіття та перенаселення.

Положення неокласичної міграційної теорії також передбачають, що інститути ринку праці регулюють міжнародну міграцію [9; 13]. Таке припущення видається вірним у сучасному контексті, особливо, що стосується міграції у країні ЄС та Північній Америці, оскільки вироблені вже достатньо ефективні інститути регулювання міжнародної міграції, які контролюють імпорту/експорту трудових ресурсів.

Критики неокласичної теорії стверджують, що її прихильниками ігноруються соціальні, культурні та політичні аспекти міграції, які диференціюються в залежності від гостроти обставин, умов прийняття рішень емігрувати, що потребує розширення кола важливих аспектів, які потенційно можуть впливати на міграцію [12—14].

У подальшому міграційні теорії у межах неокласичної теорії зосередились на аналізі мікро- та макроекономічних міграційних чинників, що дало змогу розглядати міграцію як інструмент, за допомоги якого можна знайти певну рівновагу між попитом-пропозицією праці та рівнем доходів на тих територіях походження та потенціального в'їзду, де виник певний дисбаланс. Такий макроекономічний підхід у концепції індивідуального вибору визнаний як "просторово-економічний баланс" територій, позитивні характеристики яких приваблюють мігрантів, негативні — відштовхують [15, с. 22].

Мікроекономічний підхід концепції індивідуально-го вибору щодо міграції ґрунтується на оцінюванні витрат і здобутків (*cost-benefit approach*), які несе міграція. Ключовий концепт цього підходу — високий рівень заробітку на новій території. Міжнародна міграція розглядається у формі інвестування у людський розвиток (освіту, культуру, кваліфікацію, кар'єру, здоров'я тощо) для збільшення власних доходів завдяки реалізації особистісних професійних навиків та компетенцій.

Розвиток неокласичних поглядів на міграцію модифікувався у теорію подвійної сегментації ринку праці [16], що стало логічним продовженням попередніх, і пов'язує міграцію зі структурними зрушеннями в економіці країн та їх ринків праці. Ця концепція теж у своїй основі має індивідуалістичний підхід, оскільки концентрується на чинниках тяжіння мігрантів до ринків розвинених країн з високими доходами, а не на чинниках, які їх виштовхують з країн проживання. Дослідники вважають більш вагомими не *push*-чинники (високе безробіття, низький заробіток), а *pull*-чинники — вигідні умови країн-реципієнтів (краще працевлаштування та матеріальний стан), які мають збалансувати попит та пропозицію на ринку праці у високорозвинених країнах, а також на тих сегментах ринку, які мають інвестиційну привабливість та швидко розвиваються. Головне концептуальне положення цієї теорії — компенсація недостатньої локальної пропозиції робочої сили.

Ще однією групою прикладів міграційних теорій на мікрорівні є концепції, які ґрунтуються на механізмах інтеграції мігрантів у соціум країни-реципієнта — поколіннева теорія асиміляції мігрантів [17; 18], та у залежності від етапів процесу міграції [19]. Основний об'єкт аналізу першого підходу — інтеграція поколінь та прийняття тих цінностей суспільства, в якому перебувають мігранти, другого — зміна ідентичності мігрантів та повна їх інституалізація у країні-прибуття.

Американська дослідниця Саксія Сассен звернула увагу на те, що зростання інвестицій стимулює зростання еміграції, яка не пов'язана з політичними чинниками, а у протилежність традиційному погляду обґрунтувала високу ефективність розвиненості інститутів громадянського суспільства, міжнародних організацій на урегулювання конфліктів та упорядкування міграційних потоків [20; 24].

Нову економіку трудової міграції (*New Economics of Labor Migration — NELM*) було розроблено завдяки критиці припущень неокласичної теорії про причини міграції. Прихильники *NELM* вважають, що рішення мігрувати не завжди приймається лише самостійно окремими особами. Рішення може прийматися соціальною групою, колективно, що спостерігалось у потоках переміщень з сільських територій до урбанізованих центрів. Чинником-мотиватором виступає потреба у збільшенні доходу домогосподарства (*сім'ї*, спільноти, громади), розширення сфери економічної діяльності. Цей новий соціальний контекст дозволив інтерпретувати більше коло чинників, ніж індивідуальні мотиви щодо міграції.

Дж. Аранго [21] стверджує, що головним обмеженням *NELM* є виключення інших основних форм міжнародної міграції, таких як нелегальні мігранти, біженці, шукачі притулку та їх *сім'ї*. За цим підходом інші автори досліджень вказують на певні недоліки цієї теорії, наприклад, на прямий та опосередкований вплив грошових переказів на економіку домогосподарств країн-донорів та інститути громадянського суспільства [2; 4; 6; 22], що потребує структуралістського підходу до концептуалізації сучасного погляду на теорію міжнародної міграції.

Відповідно до теорії людського капіталу (*Human Capital Theory*), кожна людина розглядається як джерело та результат вкладання інвестицій. Відтак оцінювання джерел і результатів міграції відбувається з позиції ефективності інвестування у цей процес, який ста-

вить за мету отримання позитивного економічного та всіх інших похідних від нього ефектів (латентного, демографічного, перерозподілу благ тощо). Отже, міграція розглядається як інвестиційне рішення, де фінансові витрати (на переїзд, оренду/придбання житла, охорону здоров'я, освіту членів *сім'ї* тощо) зіставляються з перевагами професійної діяльності, власного підприємництва, кар'єрою тощо на новій території.

Теорія міграційних мереж (*Migration network theory*) розглядає кумулятивні зв'язки мігрантів через зменшення соціальних, економічних та культурно-інформаційних витрат завдяки їх компенсації міграційними соціальними зв'язками (мережами). Головний концепт цієї теорії — соціологічний вимір задля удосконалення механістичної та економічної складової "push and pull" теорії, включаючи модифікацію світ-системної парадигми міграції, пов'язаної у тій частині, де мова йде про розвиток соціального капіталу.

Дж. Аранго визначає міграційну мережу як "набір міжособистісних зв'язків, які з'єднують мігрантів з родичами, друзями або співвітчизниками вдома, які передають інформацію, надають фінансові резерви і полегшують можливості працевлаштування та проживання" [21, р. 285].

Дуглас Массей визначає міграційні мережі як "сукупність міжособистісних зв'язків, що пов'язують мігрантів, колишніх емігрантів та не мігрантів у місцях походження та призначення через зв'язки спорідненості, дружби та спільного походження громади" [23, р. 396]. Це мінімізує витрати та ризики пересування людей та підвищує ймовірність очікувань заробітчан. Завдяки мережовості міграційних потоків дії мігрантів позитивно сприяють розширенню можливостей інших осіб до прийняття рішень про міграцію. Дослідники також підтверджують, що міжнародні організації, діаспори, соціальні мережі та мережі громадських організацій мають здатність ефективно впливати на упорядкування міграційних потоків [24, с. 396]. Отже, якими не були б макроекономічні, соціальні чи політичні причини на початку міграції, породжуючись "push-pull"-чинниками, міграційний процес, який продовжує розростатися, стає "поступово незалежним" від початкових причинних джерел, а структура мережі виступає якісним учасником міграційного процесу як носій властивостей інформаційно-комунікаційних потоків мігрантів.

Відповідний позитивний ефект від механізму мережування міграційних потоків впливає на розвиток країн-донорів, генеруючи при цьому значні інституціональні "розриви" у рівнях правових, політичних і фінансових умов (перешкод) розвитку соціуму [19; 25].

Отже, багатонаціональні або транснаціональні спільноти використовують різноманітні товари, капітал, ідеї та компетенцію, що сприяють зміцненню соціальних, політичних та культурних зв'язків на додаток до економічних, утворюючи соціальну мережу з певною міграційною культурою [26; 27]. "Зокрема, вплив мереж полягає в підвищенні як здатності, так і бажання до міграції, і, як пояснювалося, ймовірно, вони більшою мірою вплинуть на відносно забезпечені домогосподарства, якщо спочатку мережі є невеликими і, навпаки, чинять більший вплив на менш забезпечені домогосподарства, якщо мережі стають досить великими" [26].

У теорії світ-системної концепції міграції (*The world systems theory of migration, I. Wallerstein*) головною гіпотезою виступають значні зміни у масштабі та структурі глобальних ринків, які поділяють світ/країну на центр та периферію, що інтенсифікує урбанізацію та виникнення глобальних міст, що спричиняє зростаючий попит на послуги іммігрантів. Концептуальне положення цієї теорії — рух капіталу, а рух міграційних потоків залежатиме від використання капіталу на певних стадіях життєвого циклу інвестиційних проектів, які змінюють економічний ландшафт країн, між якими відбувається рух матеріальних і нематеріальних ресурсів. Відтак

теорія світ-системної концепції тісно пов'язана з теорією міграційних мереж: на мікрорівні спрацьовують чинники, які об'єднують міграцію (загальна діяльність, бізнес, дружба), тоді як на макрорівні домінують чинники політичних мереж та відмінності у національних політиках (релігії, культурі, цінностях тощо).

На відміну від інших концепцій, парадигма світ-системної міграції підкреслює взаємозв'язок між міграцією та розвитком особистості, спільноти, громади, що у підсумку підвищує мобільність трудових ресурсів. Отже, ця теорія є актуальною для розробки концепції, яка розглядає міграцію у більш широкій перспективі розвитку. Міграція сприяє не тільки економічному, але і соціальному розвитку. Наприклад, грошові перекази, що надсилаються до членів родини, можуть змінювати їх соціальний та економічний статус, контекст країн, що відправляють мігрантів. Відтак, міграція здатна впливати на соціально-економічний розвиток країн-донорів [12; 19].

Теорія кумулятивної причинності була розроблена Г. Мюрдалем (1956 р.) та отримала продовження у роботах Дугласа Массея та його колег [13; 14; 23]. Теорія пояснює виникнення міграційного потоку та його зростання з часом завдяки накопиченню та передачі соціального капіталу родичам, громаді, друзям та всім іншим, зацікавленим у міграції, що сприяє більш простому та швидкому знаходженню роботи у країнах-реципієнтах. Концепти теорії кумулятивної причинності збігаються та можуть бути поєднані зі світ-системною парадигмою міграції та теорією мереж [23].

Інституціональна теорія. З початком міжнародної міграції було створено низку інститутів та міжнародних організацій, які прагнуть усунути дисбаланс між роботодавцями країн, що приймають, та потенційними мігрантами країн-учасниць міжнародних відносин. Проте існують суттєві невідповідності у характеристиках персоналу, які шукають можливість працевлаштування у корпораціях промислово розвинених країн, і обмеженнями візового режиму іммігрантів у цих країнах. Як наслідок, для розв'язання проблем мігрантів та роботодавців створювались мережі рекрутингових і неприбуткових організацій для розв'язання проблем з заробітчанам. Більшість громадських організацій роблять акцент на гуманітарному аспекті міграції, тоді як рекрутингові — зацікавлені у прибутку, разом з приватними підприємцями сприяють перетину кордонів, забезпеченню (іноді — нелегальному) проїзних документів, організації шлюбів між мігрантами та громадянами країни призначення, а також наданню кредитних коштів за високими ставками [9; 13; 14; 19; 23—25]. Оскільки підприємницькі організації у цій сфері часто йдуть на нелегальні кроки, більшість неприбуткових організацій надають допомогу постраждалим мігрантам за допомогою консультацій, соціальних послуг, юридичного супроводу з питань імміграційного законодавства тощо, для того, щоб створити більш сприятливі та прозорі рамки міграційної політики як для країн, що відправляють, так і для країн, що приймають.

Теорія сукупної причинної зумовленості (Cumulative Causation of Migration) стверджує, що разом зі зростанням міграційного досвіду зростає соціальний капітал і відповідно — ймовірність ініціювання міграції. Вважається, що цей тренд змінюватиметься залежно від часу, умов і місця призначення, а також відмінностей у механізмах, які визначають поведінку членів певної спільноти. Прихильники порівнюють вплив і поширення міграційного досвіду у залежності від характеристики країн, до яких виїхали мігранти, які можуть значно різнитися. Як схожість, так і відмінності між країнами свідчать про те, що сукупний причинно-наслідковий зв'язок міграції є важливим чинником, що посилює динаміку міграційного потоку, хоча цей чинник не завжди має однаковий вплив на різні потоки міграції. Ця концепція тісно пов'язана з інституціональною теорією та

теорією міграційних мереж, об'єднуючим чинником яких виступає прагнення до економії трансакційних витрат міграції.

Теоретична концепція мобільного переходу трудових ресурсів з одного ринку праці до іншого описується у ряді теорій (Relative Inequality Theory of Migration — "зворотного зв'язку економічних циклів" Дж. П. Сміта й Д. Томаса [27], теорія демографічного переходу (Demographic Transition Theory), територіальної мобільності (Theory of Territorial Mobility), синтетична (Synthetic Theory of International Migration by D. Massey), у яких наголошується на накопиченні певних (демографічних, економічних, соціальних, інституціональних та інших) змін у суспільстві, які розширюють чи, навпаки, скорочують/позбавляють можливості задовольняти базові потреби людини, через що вона прагне змінити своє економічне та соціальне становище завдяки міграції.

Аналіз витоків міграційних теорій вказує на значну трансформацію трудових процесів останнього десятиліття, які, як показує перший досвід карантинних обмежень під час пандемії COVID-19, будуть і надалі мати місце у майбутньому, та поступово змінять умови дистанційного/автоматизованого забезпечення виконання трудових функцій. Призупинення міграційних потоків під час карантину — тимчасове явище. Хоча на зміну співробітникам з уніфікованими обов'язками й навиками прийшли інформаційні технології, "розумні" гаджети та автоматизовані процеси, підприємства та організації висувають нові вимоги до персоналу, який має протистояти глобальним ризикам, політичним і соціальним кризам, нестабільності та небезпеці. Для розуміння сценарних стратегій розвитку міжнародного ринку праці у розрізі міграційних процесів, спробуємо систематизувати міграційні теорії з позиції ключових об'єктів аналізу у контексті активізації розвитку людського потенціалу, які представлені у таблиці 1.

Аналіз методологічних підходів і прийомів дослідження міграційних процесів у теоріях міграції за змістом основних концептів, ключових об'єктів аналізу, дослідницьких проблем, мети, об'єкту, предмету, гіпотез міграційних теорій привів до висновку, що внаслідок прагнення віднайти причини, наслідки та механізми формування міграційних потоків, гносеологічні та предметні підходи виявили незадоволеність повною мірою інтересів індивідів та груп населення. Структурно-змістовий аналіз міграційних теорій не підтримав прагнень вчених щодо створення єдиної теорії міграції, а їх типологія не привела до єдиного розуміння міграційних процесів.

Визначаючи взаємозв'язок і взаємозалежність "push-pull" чинників та ризиків міграційних процесів як головних складових прийняття рішень про міграцію у довготривалій перспективі, варто звернутися до стратегічних сценарних методів оцінювання перспектив розвитку подій [18; 19; 28, с. 132—201].

Підсумовуючи теоретичні положення всієї сукупності міграційних теорій, які представлені у науковій літературі, можна зробити висновок про те, що міграційні потоки формуються під впливом структурних змін у глобальній та національних економіках, які не завжди пов'язані географічно, а пов'язані з розвитком чинників науково-технічного прогресу; інвестуванням інновацій та їх відтворенням; критичними структурними зсувами у характеристиках трудових ресурсів; урбанізацією та зміною клімату, що динамічно змінюють вимоги на міжнародному та локальних ринках праці, створюючи дефіцит ресурсів, економічні та соціальні проблеми.

Для прогнозування економічного розвитку, підвищення ефективності використання трудового потенціалу країни та відповідного розуміння векторів ідентифікації міграції (часу, території, сфер діяльності, рівня задоволення потреб тощо), що визначатимуть специфіку міжнародного поділу праці у найближчий перс-

Таблиця 1. Зміст характеру взаємозв'язку міграційних теорій з економічним аналізом ринку праці

Рівень аналізу	Теорія	Об'єкт економічного аналізу
Макроекономічні процеси	Неокласична (Neoclassical economic approach)	Вплив міграції на зростання ВВП, інвестиції, грошових переказів мігрантів на платіжний баланс країни, інфляцію, динаміку обсягів оподаткування
Ринок праці	Неокласична (Neoclassical economic approach). Подвійної сегментації ринку праці (Dual labor market theory)	Попит та пропозиція трудових ресурсів на ринку праці, рівень безробіття, компетенції, конкуренції між місцевим населенням та мігрантами
Зайнятість населення	Нова економічна теорія домогосподарств (New household economics of migration). Подвійної сегментації ринку праці (Dual labor market theory)	Структурні зміни в економічних сферах діяльності, структурні зміни демографії, зайнятості, вплив міграції на структуру трудових ресурсів
Соціальний захист/соціальна політика	Неокласична (Neoclassical economic approach). Нова економіка трудової міграції (New economics of labor migration). Соціальних міграційних мереж (Network theory)	Зростання соціального статусу та соціального захисту мігрантів. Витрати урядів на соціальну адаптацію мігрантів, розвиток соціальної інфраструктури, пенсійної системи
Мікроекономічний рівень (економіка індивідів та домогосподарств)	Теорія притягування-виштовкування (Push-Pull theory). Теорія сегментації ринку праці (Theory of Segmented Labour Market). Людського капіталу (Human capital theory). Нова економічна теорія домогосподарств (New household economics of migration)	Інвестиції у розвиток людського капіталу – новий тип капіталовкладень та ключовий ресурс розвитку економіки. Оцінювання ефективності міграції та трудових виїздів, рівня життя домогосподарств, витрат-здобутків (cost-benefit approach), рівня заробітку. Механізм прийняття рішень про міграцію: мінімізація ризиків більш значущий стимул, ніж різниця у зарплаті
Латентний рівень	Інституціональна (Institutional approach theory). Соціальних міграційних мереж (Network theory). Кумулятивної причинності (Cumulative Causation of Migration)	Вплив міграції на розвиток домогосподарств, трудові відносини, тіньову економіку, легальну/нелегальну зайнятість, корупцію, кримінал
Структурний рівень	Світ-системної парадигми (the world systems theory of migration). Інституціональна (Institutional approach theory). Соціальних міграційних мереж (Network theory)	Уточнення механізмів прийняття рішень про міграцію, меж незадоволення політичним/економічним станом, суб'єктивне сприйняття гендерних, етнічних, вікових, територіальних, статусних інститутів
Соціальних змін та мобільності	Кумулятивної причинності (Cumulative Causation of Migration). Соціальних міграційних мереж (Network theory). Теорія сукупної причинної зумовленості (Cumulative Causation of Migration). Теорія відносної відмінності (Relative Inequality Theory of Migration). Синтетична теорія (Synthetic Theory of International Migration)	Оцінювання соціального простору взаємодії, що призвело до змін соціально-функціонального та соціально-структурного характеру економічного розвитку, виникнення нових потреб, сфер діяльності, поведінкова економіка, формування оптимального соціально-економічного простору розвитку людини

Джерело: сформовано автором.

пективі, пропонуємо розглянути матрицю сценарних стратегій у межах чотирьох квадрантів у системі координат за наступними напрямками: колективного/індивідуального прийняття рішення, та інноваційного розвитку/інтеграції як форм поділу праці, відповідно до яких можлива детермінація сценаріїв розгортання світових міграційних процесів (рис. 1).

Вважаємо доцільним визначити, що структурні зміни в економіці країн є тими рушіями, які на сучасному рівні розвитку матеріальних, транспортних, інформаційних, інтелектуальних потоків, змінюють персональну мобільність і впливають на прийняття рішення про міграцію.

Спираючись на великий масив проаналізованого матеріалу стосовно розвитку міграційних процесів за півтора століття, спробуємо викласти основну ідею моделювання, яка полягає в орієнтації на розвиток ключових наявних і потенційних конкурентних переваг глобальної економіки, сучасних структурних змінах у національних економіках на певних сегментах ринку праці, чинники НТП та світові інвестиційні процеси. Оцінювання економічного становища національної економіки та перспектив розвитку суспільства є важливим маркером, що впливає на мотивацію економічної та соціальної поведінки громадян, та змінює їх мобільність.

Серед індикаторів, які у науковій літературі найчастіше визначаються як такі, що змінюють персональну мобільність, визначені наступні:

- інвестиції в економіку країни стимулюють зростання імміграції;
- зв'язок міграції з політичними тенденціями є взаємодоповнюючим, а не взаємозамінним;
- поява нових сфер діяльності, професій, що обумовлює нову сегментацію ринку праці;
- закріплення та розвиток нових інститутів у соціумі таких, як демократія, права, свободи, народовладдя,

розвитку інститутів громадянського суспільства тощо;

- висока ефективність місцевих громад, громадських організацій, міжнародних організацій щодо упорядкування міграційних процесів;

- швидкий розвиток інформатизації національного простору пропорційний швидкій інтеграції у глобальний простір, і зворотно пропорційний інституціональним бар'єрам стосовно міграції;

- ступінь безпеки інформаційних мереж підтримує високе зростання інформованості суспільства, державної безпеки, надійності зв'язків з родиною на батьківщині, включаючи вплив грошових переказів на розвиток домогосподарств та національну економіку країн-донорів.

Міграційні потоки розглядаються за допомогою векторного підходу у форматі чотирьох квадрантів матриці сценарних стратегій (рис. 1), інтерференція яких допомагає спрогнозувати напрями попиту та пропозиції трудових ресурсів у системі координат: колегіального/індивідуального прийняття рішення; інноваційного розвитку/інтеграції економічних суб'єктів. Матриця сценарних стратегій розвитку міграційних процесів складатиметься з наступних квадрантів, симетричність, рефлексія та транзитивність яких дають можливість моделювання стратегій у межах наступних квадрантів (рис. 1):

I квадрант визначається інноваційним напрямом розвитку економічних суб'єктів та індивідуальним способом прийняття рішень (створення інновацій та/або їх фрагментарне відтворення); II квадрант — інтеграційним напрямом розвитку та колегіальним способом прийняття рішень; III квадрант — поширення екологічних принципів відповідального підприємництва і стандартів корпоративного управління на всі сфери життя; IV квадрант — соціально орієнтованим підприємництвом з розвинутими соціальними інститутами завдяки інноваційній складовій розвитку.

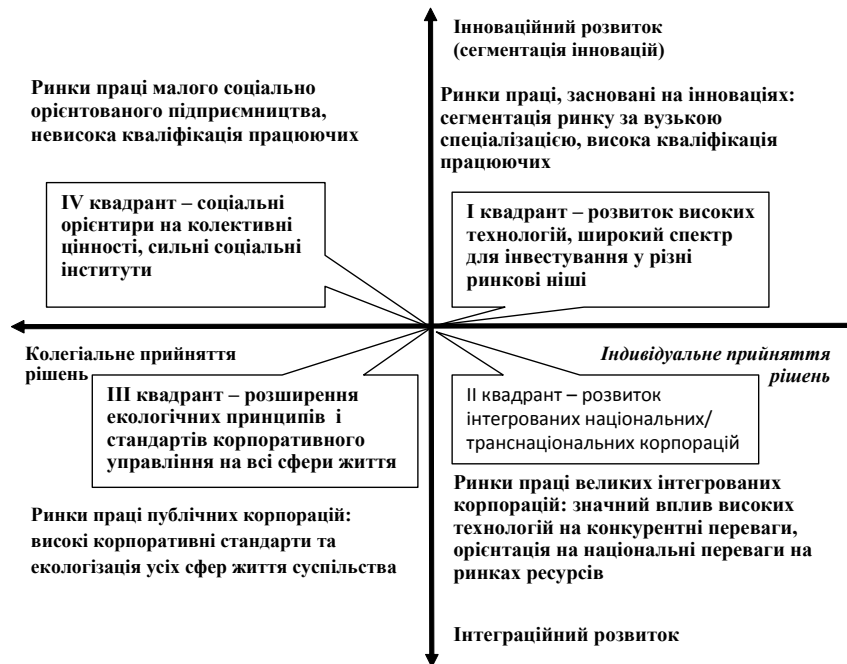

Рис. 1. Концептуалізація сценарних стратегій розгортання світових міграційних процесів у контексті активізації людського потенціалу

Джерело: сформовано автором.

У концептуальному представленні сценарії прогнозування розвитку міграційних процесів будуть розгортатися у межах інтерференції чотирьох квадрантів за відповідними векторами розвитку міжнародного ринку праці.

I квадрант орієнтований на сценарій розвитку високих технологій, новітніх продуктів і форм бізнесу, швидка поява яких вимагає швидкого реагування бізнес-структур щодо інвестування у нові ринкові ніші. Розширення спектру інвестиційних проектів сприятиме створенню потужних інвестиційних мереж та соціальних груп, які працюють на міжнародному ринку та формують міграційні потоки. Удосконалення міжнародного менеджменту орієнтоване на персоніфікований підхід. Фокус ринку праці зосереджений на пошуку кадрів з унікальними здатностями, досвідом, навиками вузької спеціалізації, високим заробітком, кар'єрним зростанням.

II квадрант орієнтований на розвиток інтегрованих національних/транснаціональних корпорацій, які забезпечують глобальний споживчий ринок товарами та послугами. Ринок трудових ресурсів обмежується через застосування засобів автоматизації та штучного інтелекту, стабільний попит на ринку праці, проте, пошуку управлінських кадрів залишається націлений на унікальні компетенції управлінських фахівців, а виробничих — на найм тимчасових працівників на виробничій лінії. Фокус орієнтації для мігрантів — високий заробіток, сприятлива система винагород, мотивація до продуктивної праці, висока кадрова конкуренція.

III квадрант — розширення корпоративної влади та відповідальності, екологічних принципів і стандартів корпоративного управління на всі сфери життя як публічного маніфесту, якому підкорені всі технологічно пов'язані між собою корпоративні структури, додержання етичних стандартів та екологічних норм виробництва товарів і послуг. Фокус ринку праці орієнтований на екологічно чисті технології, а мігранти — на гнучкі вимоги, заробітки середнього рівня для кваліфікації та досвіду з широкою спеціалізацією та готовністю до навчання.

IV квадрант — соціальні орієнтири направляються на створення колективних цінностей, сильних соціальних інститутів. Ринок праці орієнтований на розвиток

малого підприємництва, самозайнятості та тривалу трудову зайнятості, справедливий перерозподіл ресурсів, благ і привілеїв. За рахунок розвитку високих технологій та невисоких бар'єрів доступу до публічного капіталу знижуються вимоги до кваліфікації мігрантів, які швидко адаптуються та асимілюються у нові суспільні відносини, що дозволяє їм конкурувати на ринку малого підприємництва з дотриманням вимог локальних інститутів, у сегментах ринку яких місцеве підприємство не заходить.

ВИСНОВКИ

Отже, тривала дискусія про міграційні процеси, яка вважається незавершеною, розглядає різноманітні підходи до її пояснення, розвитку та стратегій. Класичні та неокласичні міграційні теорії розглядають різницю у доходах на міжнародному ринку праці як першопричинну міграцію. Люди мігрують, щоб максимізувати свої доходи, покращити добробут своїх сімей, а також отримати позитивні ефекти від проживання на території з розвиненими соціальними інститутами, соціальної інфраструктури, мінімізації соціальної депривації. Інші теорії наполягають на тому, що немає переконливих доказів на підтримку будь-якої концепції через одночасну дію багатьох чинників, які визначаються як економічною ефективністю, соціальною нерівністю, так і абсолютною бідністю, але наявні дані свідчать про те, що міграція ще більше примножує нерівність, оскільки економічне зростання, яке зумовлене міграцією, не має широкої основи та розшаровує соціальні прошарки суспільства. Останнє ще більше підкреслює складний характер міграційних процесів, які є багатовимірним явищем, що охоплює різні сфери людського життя та потребує постійної уваги з боку науковців, урядових та громадських структур, які мають зосереджуватися на прогнозуванні розвитку національного ринку праці щодо сценарних стратегій розгортання світових міграційних процесів у контексті активізації розвитку людського потенціалу.

Література:

1. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності: кол. моногр./ за ред. Е.М. Лібанової; відпов. за випуск О.В. Макарова,

О.М. Хмелевська. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2017. 368 с.

2. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ: НІСА, 2018. 472 с.

3. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2018. 396 с.

4. Величко К.Ю., Носач Л.А., Печенка О.І. Міграційні процеси в Україні: сучасні тенденції та соціально-економічні наслідки. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2017. Вип. 2 (26). С. 232—246.

5. Новосад К.Я. Нові соціальні ризики міжнародних трудових мігрантів в умовах переходу до постіндустріального суспільства. Український соціум. 2017. Вип. 4 (63). С. 123—132.

6. Малиновська О.А. Політика сусідніх країн щодо співвітчизників як інструмент поповнення людських ресурсів: виклики та уроки для України. Стратегічні пріоритети. № 3 (28). 2013. С.138—146.

7. Recommendations on Statistics of International Migration. Revision 1. UN Department of Economic and Social Affairs. Statistical Papers Series M, № 58, Rev. 1. URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_58rev1e.pdf (дата звернення 15.09.2020 р.).

8. Migration Theory: talking across disciplines. Ed. by Caroline B. Brettell and James F. Hollifield. Reproduced by permission of Routledge: Taylor & Francis Group LLC. URL: https://ccis.ucsd.edu/_files/Miscellaneous/Migration%20Theory.pdf (дата звернення 16.09.2020 р.).

9. Feduk O., Kindler M. (Eds.). Ukrainian Migration to the European Union. Lessons from Migration Studies. IMISCOE Research Series. 2016. DOI10.1007/978-3-319-41776-9

10. Ravenstein E.G. The Laws of Migration. Journal of the Statistical Society of London, Vol. 48, № 2. (June, 1885), pp. 167—235. URL: <https://escholarship.org/content/qt3018p230/qt3018p230.pdf?t=o0wt2w> (дата звернення 16.07.2020 р.).

11. Massey D.S., Arango J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., Taylor J.E. Theories of International Migration: Review and Appraisal. Population and Development Review, 1993. Vol. 19, № 3 (19 (3)). pp. 431—466.

12. Wimalaratana Wijitapure. International migration and migration theories. Social Affairs. Vol. 1. № 5, 13—32, Fall 2016.

13. Massey D. A Missing Element in Migration Theories. Migration Letters, Sept. 2015. Vol. 12(3), p. 279-299, DOI: 10.33182/ml.v12i3.280, URL: https://www.researchgate.net/publication/305212582_A_Missing_Element_in_Migration_Theories (дата звернення 15.09.2020).

14. OECD: Harnessing the skills of migrants and diaspora to foster development: policy options. 2012. URL: https://www.oecd.org/migration/Policy_Brief_Migrants_-_En_BD%20DEFINITION.pdf (дата звернення 18.10.2020).

15. Castles S., Miller M. J. The Age of Migration. 3rd ed. New York: Guilford Press. 2003. 306 p.

16. Berger S., Piore M. J. Dualism and Discontinuity in Industrial Societies. New York: Cambridge. 1980. 159 p.

17. Hirschman C., DeWind J., Kasinitz P. (eds.). Theories of International Migration and Immigration: A Preliminary Reconnaissance of Ideal Types. International Migration and the Remaking of America. New York: Russell Sage Foundation. 1999. URL: <https://faculty.washington.edu/charles/new%20PUBS/A85.pdf> (дата звернення 10.10.2020).

18. McKenzie D., Rapoport H. (2007). "Network effects and the dynamics of migration and inequality: Theory and evidence from Mexico", Journal of Development Economics. Vol. 84, p. 1—24, doi:10.1016/j.jdeveco.2006.11.003. URL: http://econweb.umd.edu/~Lafortune/puc-readings/McKenzie_Rapoport_2007.pdf (дата звернення 18.10.2020).

19. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання / Наук.

ред. У. Я. Садова. Львів: ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України", 2019. 263 с.

20. Sassen S. The mobility of labor and capital. A study in intertational investment and labor flow. Cambridge university press. 1988. 201 p.

21. Arango J. Explaining Migration: a Critical View. Intenentional Social Science Journal. 2000. Vol. 52. Is. 165. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1468-2451.00259> / <https://doi.org/10.1111/1468-2451.00259> (дата звернення 18.10.2020).

22. Kurekova L. Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows. Paper presented at the Interdisciplinary Conference on Migration, Economic Change, Social Challenge. 2011. URL: http://cream.conference-services.net/resources/952/2371/pdf/mecsc2011_0139_paper.pdf (дата звернення 20.10.2020).

23. Massey D.S. Economic Development and International Migration in Comparative Perspective. Population and Development Review. 1988. vol. 14. p. 383—413.

24. Оліфіренко Л.Д., Рудяк М.О. Використання ресурсного потенціалу інститутів громадянського суспільства щодо регулювання зайнятості населення та міграційних процесів. Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. Чернівці: Черніг. нац. технол. ун-т, 2020. № 1 (21). С. 20—37. DOI: 10.25140/2411-5215-2020-1(21)-20-37.

25. Favell A. The New Face of East-West Migration in Europe. Journal of Ethnic and Migration Studies. 2008. Vol. 34, № 5, pp. 701—716.

26. Prakash N. The development impact of workers' remittances in Fiji. URL: Retrieved from Massey University website: <http://mro.massey.ac.nz/xmlui/handle/10179/1281> (дата звернення 22.10.2020).

27. Smith J.P., Thomas D. Remembrances of things past: test-retest reliability of retrospective migration histories. Journal of the Royal Statistical Society. 2003. Vol. 166 (1), pp. 23—49.

28. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна. / Наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Заповіт, 2018. 202 с.

References:

1. Makarova, O. V. and Khmelevskaya, O. M. (2017), *Liudskiy rozvytok v Ukraini: instytutsiine pidgruntia sotsialnoi vidpovidalnosti*, [Human development in Ukraine: the institutional basis of social responsibility], Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

2. Malinovska, O. A. (2018), *Migracijna polityka: global'nyj kontekst ta ukrayins'ki realiyyi: monografiya* [Migration Policy: Global Context and Ukrainian Realities: monograph], NISD, Kyiv, Ukraine.

3. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies (2018), *Ukrainske suspilstvo: mihratsiyniy vymir* [Ukrainian society: a migration dimension: national report], Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

4. Velychko, K. Nosach, L. and Pechenka O. (2017), "Migration processes in Ukraine: modern tendencies and social-economic consequences". Economic strategy and prospects for development of trade and services, [Online], vol. 2(26), available at URL: <http://elib.hduht.edu.ua/jspui/handle/123456789/2191> (Accessed 16 Oct 2020).

5. Novosad, K. Ya. (2017), "New social risks of international labor migrants inder conditions of transition to post-industrial society", Ukrainian society, vol. 4 (63), pp. 123—132.

6. Malinovska, O.A. (2013), "Neighborhood Policy for Compatriots as a Human Resources Replenishment Tool: Challenges and Lessons for Ukraine", Strategic priorities, vol. 3 (28), pp. 138—146.

7. UN Department of Economic and Social Affairs (1998), "Recommendations on Statistics of International

Migration. Revision 1", Statistical Papers Series M, vol. 58, Rev. 1, available at: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_58rev1e.pdf (Accessed 15 Sept 2020).

8. Brettell, C. B. and Hollifield, J. F. (2000), "Migration Theory: talking across disciplines", Reproduced by permission of Routledge, Taylor & Francis Group LLC, available at: <https://books.google.com.fj/books?id=z-VkKfgVF1YYC&printsec=copyright#v=onepage&q&f=false> / https://ccis.ucsd.edu/_files/Miscellaneous/Migration%20Theory.pdf (Accessed 16 Sept 2020).

9. Fedyuk, O. and Kindler, M. (Eds.). (2016), "Ukrainian Migration to the European Union. Lessons from Migration Studies", IMISCOE Research Series. DOI:10.1007/978-3-319-41776-9.

10. Ravenstein, E.G. (2003), "The Laws of Migration, 1885", Journal of the Statistical Society of London, vol. 48, no. 2, pp. 167—235, available at <https://escholarship.org/content/qt3018p230/qt3018p230.pdf?t=o0wt2w> (Accessed 16 Jul 2020).

11. Massey, D. S. Arango, J. Hugo, G. Kouaouci, A. Pellegrino, A. and Taylor, J. E. (1993), "Theories of International Migration: Review and Appraisal", Population and Development Review, Vol. 19, no. 3 (1993), pp. 431—466.

12. Wimalaratana, W. (2016), "International migration and migration theories", Social Affairs, vol. 1, no. 5, pp. 13—32.

13. Massey, D. (2015), "A Missing Element in Migration Theories", Migration Letters, [Online], vol. 12 (3), pp. 279—299, available at https://www.researchgate.net/publication/305212582_A_Missing_Element_in_Migration_Theories (Accessed 15 Sept. 2020). DOI: 10.33182/ml.v12i3.280.

14. OECD (2012), "Harnessing the skills of migrants and diaspora to foster development: policy options", available at: https://www.oecd.org/migration/Policy_Brief_-_Migrants_En_BD%20DEFINITIF.pdf (Accessed 18 Oct. 2020).

15. Castles, S. and Miller, M. J. (2003), The Age of Migration, 3rd ed., Guilford Press, New York, USA.

16. Berger, S. and Piore, M. J. (1980), Dualism and Discontinuity in Industrial Societies, Cambridge, New York, USA.

17. Hirschman, C. (1999), "Theories of International Migration and Immigration: A Preliminary Reconnaissance of Ideal Types", International Migration and the Remaking of America, pp. 120-126, Russell Sage Foundation, available at: <https://faculty.washington.edu/charles/new%20PUBS/A85.pdf> (Accessed 10 Oct 2020).

18. McKenzie, D. and Rapoport, H. (2007). "Network effects and the dynamics of migration and inequality: Theory and evidence from Mexico", Journal of Development Economics, [Online], vol. 84, pp. 1—24, available at: http://econweb.umd.edu/~Lafortune/puc-readings/McKenzie_Rapoport_2007.pdf (Accessed 18 Oct 2020). doi:10.1016/j.jdeveco.2006.11.003

19. Sadova, Ya. (2019), Migraciya v umovax transformaciyi regional'ny`x ry`nkiv praci Ukrainy`: mexanizmy` regulyuvannya [Migration in the conditions of transformation of regional labor markets of Ukraine: mechanisms of regulation], Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine.

20. Sassen, S. (1988), The mobility of labor and capital. A study in intertational investment and labor flow, Cambridge university press, London, UK.

21. Arango, J. (2000), "Explaining Migration: a Critical View", Intenentional Social Science Journal, [Online], vol. 52. no. 165, available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1468-2451.00259/> (Accessed 18 Oct 2020). <https://doi.org/10.1111/1468-2451.00259>

22. Kurekova, L. (2011). "Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows", Paper presented at the Interdisciplinary Conference on Migration, Economic Change, Social Challenge, [Online], available at: http://cream.conference-services.net/resources/952/2371/pdf/mecsc2011_0139_paper.pdf (Accessed 20 Oct 2020).

cream.conference-services.net/resources/952/2371/pdf/mecsc2011_0139_paper.pdf (Accessed 20 Oct 2020).

23. Massey, D. S. (1988). "Economic Development and International Migration in Comparative Perspective", Population and Development Review, vol. 14, p. 383—413.

24. Olifirenko, L. and Rudiak, M. (2020), "Using of resources' potential of civil society institutions for regulation of population employment and migration processes", Problems and prospects of economics and management, vol. 1 (21), pp. 20—37. DOI: 10.25140/2411-5215-2020-1(21)-20-37.

25. Favell, A. (2008), "The New Face of East-West Migration in Europe", Journal of Ethnic and Migration Studie, vol. 34, no. 5, pp. 701—716.

26. Prakash, N. (2009), "The development impact of workers' remittances in Fiji", available at URL: <http://mro.massey.ac.nz/xmlui/handle/10179/1281> (Accessed 22 Oct 2020).

27. Smith, J. P. and Thomas, D. (2003), "Remembrances of things past: test-retest reliability of retrospective migration histories", Journal of the Royal Statistical Society, vol. 166 (1), pp. 23—49.

28. Yurchishin, V. (2018), Global`ni tendenciyi perspekty`vy`: svitova ekonomika ta Ukrainy [Global trends and prospects: the world economy and Ukraine], Zapovit, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2020 р.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292